

**Секція «Бібліотеки як інтегратори і поширювачі біографічного знання» в межах Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація»
(Київ, 8 жовтня 2015 р.)**

8 жовтня 2015 р. у межах Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація» відбулося засідання Секції «Бібліотеки як інтегратори і поширювачі біографічного знання», яку організував Інститут біографічних досліджень НБУВ. До програми роботи Секції були включені доповіді та повідомлення науковців, фахівців бібліотечної та архівної справи з наукових та інших установ, бібліотек різних рівнів, навчальних закладів України й Білорусі.

Вступним словом роботу секції відкрив генеральний директор НБУВ, директор Інституту біографічних досліджень, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України **Володимир Іванович Попик**. Свою доповідь «*Здобутки і завдання сучасної бібліотечної біографіки*» він присвятив певним підсумкам діяльності Інституту біографічних досліджень НБУВ — спеціалізованого підрозділу, що вивчає теоретичні та методичні проблеми біографіки, біографістики, біобібліографії. Інститут завершує виконання теми НДР «Бібліотеки як центри формування ресурсів біографічної інформації». Одним із досягнень ІБД є обґрунтування тези, що саме бібліотеки є головними осередками формування, систематизації, опрацювання та поширення ресурсів рукописної, друкованої, електронної історико-біографічної інформації. Діяльність бібліотек позначена значною широтою проблемно-тематичного діапазону, що підтверджує особливе місце і роль останніх у біографічних дослідженнях. Інститутом проаналізовано багатоплановий досвід бібліотечних установ України різних рівнів щодо форм і методів пропаганди біографічних знань. Зроблено перші кроки у вивченні важливої проблеми представлення біографічної інформації у соціальних мережах та блогосфері, оцінки їх джерельного значення. В ІБД обґрунтовано необхідність і можливість формування єдиного дослідницького простору в галузі біографіки, біографістики та споріднених спеціальних історичних та бібліотечно-інформаційних дисциплін з розбудовою різних типів віртуальних дослідницьких лабораторій, розрахованих на інтеграцію зусиль розподілених творчих колективів фахівців з усіх регіонів України та зарубіжжя. Ці та інші напрями досліджень, зокрема щодо розвитку галузевої і

регіональної біографіки, будуть представлені у колективній монографії, підготовку якої наразі завершує Інститут біографічних досліджень.

Надія Іванівна Любовець, завідувачка відділу Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук, у виступі *«Мемуарна складова часопису «Літературно-науковий вісник (ЛНВ)»* наголосила на важливості мемуарів як історичного джерела та складової вітчизняного культурного надбання, яке впливає на формування історичної самосвідомості особи та відіграє важливу виховну функцію у суспільстві. Дослідниця зазначила, що великий масив мемуарної літератури вміщують українські часописи середини ХІХ та ХХ ст., які через свою малодоступність залишаються незатребуваними. Н. І. Любовець запропонувала називати мемуари, які є частиною окремих видань, часописів та збірників, криптомемуарами, тобто прихованими мемуарами, та розкрила свою ідею на матеріалах ЛНВ — першого всеукраїнського літературно-наукового і громадсько-політичного часопису (1898–1932), що містить значний масив спогадової літератури. На думку Н. І. Любовець, для ознайомлення з криптомемуарами широкого кола читачів необхідна систематична скоординована робота бібліотек України усіх рівнів, що вимагає професійної підготовки та спеціальних технологічних рішень для створення унікального, наукового інформаційно-комунікаційного ресурсу часописів України.

У своїй доповіді *«Новітня біографіка для дітей в Україні у транскордонному діалозі культур»* старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Наталія Петрівна Марченко** зазначила, що новітня біографіка для дітей ясно засвідчує прихід в українську культуру принципово нових способів розуміння та транслювання на молодші покоління інформації щодо людської особистості. На зміну «ярликам» і оціночним характеристикам, ранжуванню та препаруванню з'явилися біографія факту та діалог із юним читачем. Значні соціальні зрушення останніх років призвели до змін як у доборі «героїв», так і в способі їх дослідження та розкриття. «Великою» стала «звичайна» людина з Майдану чи АТО. Водночас аналіз наявної в Україні книги для дітей наших найближчих сусідів засвідчив різке зниження свідомих транскордонних культурних взаємодій із ними, регіоналізацію щирого інтересу до сусідніх народів.

Наталія Анатоліївна Стельмах, науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та бібліографії Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у своє-

му виступі *«Сучасні підходи до створення біобібліографічних покажчиків»* висвітлила досвід підготовки фахівцями ДНПБУ імені В. О. Сухомлинського біобібліографічного покажчика *«Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) — видатний педагог, психолог, громадський діяч»*. Доповідачка повідомила, що підготовлений покажчик є першою спробою подати вичерпну біографічну інформацію про праці Я. Ф. Чепіги (Зеленкевича) та дослідження, присвячені його життю й діяльності, які вийшли на традиційних та електронних носіях упродовж 1908–2013 рр. Було проведено глибоку науково-пошукову роботу з виявлення, аналізу та опрацювання джерел, а належний рівень якості біобібліографічного видання досягнуто завдяки дотриманню упорядниками принципів науковості, повноти, достовірності в поданні матеріалів. Покажчик є джерельною базою для вивчення життя й діяльності відомого педагога, має велике значення у справі повернення із забуття творчої спадщини репресованих за радянських часів науковців, дослідників, чий науковий внесок несправедливо замовчувався.

Науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ **Юлія Вікторівна Вернік** у повідомленні *«Український біографічний архів як основа віртуальної біографічної лабораторії»* розглянула сучасні тенденції розвитку наукової комунікації в умовах глобалізації та глокалізації світової спільноти. Дослідниця зосередила увагу на особливостях організації традиційних наукових об'єднань та їх трансформації у нові форми комунікації (віртуальні спільноти), які характеризуються відсутністю просторово-часових бар'єрів, спільним інструментарієм, глобальними базами даних та широкими можливостями у розповсюдженні наукового знання. Прикладом такого перетворення має стати віртуальна біографічна лабораторія на базі Українського національного біографічного архіву (УНБА). Для реалізації такого науково-комунікаційного біографічного проекту передбачається залучення спеціалістів на кількох рівнях: інформаційно-технічному, фахових спеціалістів, зареєстрованих користувачів, «популяризації». Таким чином у проекті УНБА об'єднуюватимуться дослідники різних галузей знань, краєзнавці, біографісти, історики, культурологи, освітяни та ін. з метою збереження національної пам'яті і культурного надбання, популяризації української культури в країні та за її межами.

У виступі *«Наукові та культурно-громадські об'єднання як форма організації біографічної практики другої половини ХІХ — початку ХХ ст.»* Світлана Миколаївна Ляшко, провідний науковий співробітник Інституту біографічних досліджень, кандидат

історичних наук, повідомила, що об'єктом її дослідження були обрані Чернігівське інтелектуальне співтовариство, Тимчасова комісія для розбору давніх актів, культурно-громадський осередок В.Б. Антоновича, НТШ, Постійна комісія для складання біографічного словника діячів України, Істпарт, УРЕ. Предмет дослідження — одержання, накопичення, обмін і розповсюдження біографічних знань в соціумі, закладення традицій формування різних форм біографічного ресурсу, обміну біографічними знаннями, досвідом, створення біографічних довідкових видань, біографічного інформаційного поля. Розвиток знань про біографію відбувався у тісному взаємозв'язку з іншими гуманітарними науками — краєзнавством, історією, генеалогією, етнографією, археографією тощо. Дослідницьке завдання на теоретичному рівні вирішувалося за допомогою мережеских практик, понять «інтелектуальне співтовариство», «традиція», «інформація». «культура», «комунікація».

Досвід своєї установи **Дмитро Олександрович Мироненко**, завідувач відділу бібліографічної та довідково-інформаційної роботи Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, виклав у доповіді *«Розділ «Видатні особистості» на сайті Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного як джерело біографічних знань про архітекторів, інженерів-будівельників, митців»*. Зокрема, він повідомив, що проведення біографічних досліджень є одним з пріоритетних завдань бібліотеки. З метою акумулювання і поширення біографічної інформації з тематики фонду ДНАББ імені В. Г. Заболотного у серпні 2011 р. на сайті бібліотеки створено спеціальний розділ «Видатні особистості». Укладання біографічних матеріалів базується на дослідженні документальних джерел інформації — як первинних, так і вторинних. Довідки готуються на матеріалах бібліотечного фонду ДНАББ імені В. Г. Заболотного, а також матеріалах, переданих з методичного фонду Науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури і містобудування. Цінним джерелом є галузевий ресурс періодичних видань першої половини ХХ ст. Незважаючи на те, що під час укладання біографічних довідок працівники бібліотеки, стикаючись із низкою проблем, не завжди в змозі їх вирішити, зібрані матеріали викликають значний інтерес у користувачів сайту і є підґрунтям для подальших наукових студій істориків архітектури.

Оксана Ігорівна Ємчук, начальник відділу інформації та використання документів Державного архіву м. Києва, кандидат історичних наук, у виступі *«Використання бібліотечного фонду*

Державного архіву міста Києва у біографічних дослідженнях» повідомила, що працівники архіву докладають значних зусиль до створення ефективної довідково-інформаційної бази для біографічних досліджень. Зокрема, почав виходити збірник наукових праць «Київ: Скарбниця документальної пам'яті», до якого увійшла рубрика «Видатні постаті». До цієї роботи залучені й працівники бібліотеки архіву, яка була створена у вересні 1962 р. і нині налічує 6000 книг та періодичних видань. Для оперативного пошуку біографічної інформації використовуються друковані путівники по фондах архіву, електронні та паперові версії іменних покажчиків та довідників. Доповідачка зазначила, що триває робота над великим за обсягом Іменним покажчиком до фонду «Відділи реєстрації актів цивільного стану м. Києва» за 1920–1936 рр. Планується створення довідкового апарату до бібліотечного фонду рідкісних видань ХІХ — початку ХХ ст., що налічує більше 200 книг.

Як гість секції виступив **Олександр Іванович Груша**, директор Центральної наукової бібліотеки імені Якуба Коласа НАН Білорусі, кандидат історичних наук. Він, зокрема, повідомив про новітні проекти очолюваної ним бібліотеки, що покликані полегшити доступ користувачів до публікацій НАН Білорусі, та окреслив основні напрями співробітництва в галузі біографіки та біографістики між найбільшими бібліотечними установами наших країн — НБУВ та ЦНБ.

До викладу на секційному засіданні також були підготовлені наступні доповіді.

Старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, доктор історичних наук, професор **Таїсія Іванівна Ківшар** у доповіді «*Українська бібліологічна біографіка: становлення і розвиток*» зазначила, що сучасний розвиток наукової думки в галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографії дозволяє формувати нові в історії вітчизняної бібліології погляди, виявляти тяглість української національної книжності, починаючи із часів Київської Русі, досліджувати персонологічний ряд книжників від київських князів, духовенства, гетьманів, козацької старшини до сьогодення. Лише періоди української державності відзначалися поступом вітчизняної книжкової культури, появою визначних особистостей в галузі книжкової справи. Призупинені в часи тоталітаризму традиції української бібліології 20-х рр. ХХ ст. поступово почали відроджувалися лише з кінця ХХ ст. з поверненням до наукового обігу вилучених радянською цензурою імен визначних українських книгознавців, бібліотекознавців, біб-

ліографів. В останні два десятиліття спостерігається «олюднення» бібліології, зростання інтересу до творчості її засновників, які вивчали різні аспекти науки про книгу в Україні й поза її межами, що засвідчує сталу тенденцію персоніфікації книжкової та бібліотечної галузі. Однією з нагальних проблем розвитку бібліологічної біографістики є підготовка галузевого біографічного словника українських бібліологів.

Лариса Дмитрівна Березівська, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, доктор педагогічних наук, професор, у своїй доповіді *«Внесок Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського у створення педагогічної біографіки»* довела, що ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського як структурна частина НАПН України є центром інтеграції та поширення педагогічного біографічного знання як важливий складник культурного та інтелектуального надбання народів, національної скарбниці пам'яті України, що забезпечує: розвиток історико-педагогічного знання, зокрема педагогічної біографіки; популяризацію творчої спадщини відомих педагогів, освітян минулого і сучасності; кооперацію зусиль історико-педагогічної науки та галузевої біографіки. Доповідачка аргументувала, що системна та комплексна діяльність науковців бібліотеки є вагомим внеском у розвиток педагогічної науки, педагогічного наукознавства, бо сприяє висвітленню крізь призму біографіки інформації про народження та еволюцію інноваційних педагогічних ідей у контексті суспільно-політичних, культурологічних детермінант. Беззаперечною є життєдайність педагогічної біографіки як напряму історико-педагогічної науки.

У матеріалі **Сергія Миколайовича Міщука**, доктора історичних наук, професора, провідного наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, *«Бібліотеки України — інтегратори і поширювачі сучасної регіональної біографіки»* розкрито провідну роль у бібліотек України формуванні біографічних ресурсів. Бібліотеки України мають досвід створення високоінтелектуальних інформаційних продуктів у галузі біографістики – баз даних, бібліографій та біобібліографій, каталогів і путівників по книжкових та рукописних фондах і колекціях, тематичних картотек тощо. Регіональні бібліотеки України мають певний досвід в організації (нині – віртуальних) тематичних виставок (персональних та ювілейних), проведенні наукових круглих столів, літературних читань, конференцій, семінарів, що є основою у подальшому розвитку інформаційно-

біографічної справи. Зазначено, що веб-сайти обласних наукових бібліотек постійно оновлюються матеріалами біографічного характеру про земляків. Робота бібліотек набуває все більш системного характеру, сприяє концентрації цінної і доступної широкому колу читачів історико-біографічної інформації.

Завідувач відділу Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидат історичних наук **Олег Миколайович Яценко** у доповіді *«Періодизація розвитку українських персональних бібліографічних покажчиків: за матеріалами праці „Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013)”»* запропонував підходи до періодизації історії української персональної бібліографії, які дозволяють простежити хід її поступу в контексті особливостей історико-культурного розвитку суспільства й становлення української держави, та виділив основні періоди розвитку українських персональних бібліографічних покажчиків про діячів національної культури, з моменту їх виникнення й до сьогодні. З'явившись у середині XIX ст., справжнього розвитку вони здобули лише у кінці XX ст. З окремих статей (розділів) у періодичних виданнях (монографіях), присвячених видатним українським діячам, вони поступово перетворилися в ґрунтовні праці з розвиненим допоміжним апаратом, в яких переважають тенденції вичерпної бібліографії, основним завданням якої є максимальний облік усіх публікацій творів і праць про особу. Після 2003 р., із запровадженням комп'ютерно-комунікаційних технологій у бібліотечно-бібліографічні процеси, почалася нова ера підготовки і видання персональних бібліографічних покажчиків, яка підняла їх на сучасний, більш якісний рівень.

У доповіді старшого наукового співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидата історичних наук **Олени Валентинівни Бугаєвої** *«Особливості структури сучасного електронного ресурсу Української музичної біографіки»* розглянуто особливий інформаційний сегмент національної музичної культури, який знаходиться на стадії становлення і пошуку шляхів змістового, структурного і технологічного адаптування до вимог електронного ресурсу загальнонаціонального значення. Наявність значної кількості концептуально різної електронної продукції музично-біографічного спрямування, що створюється в Україні сьогодні, обумовлює дію двох протилежних тенденцій. З одного боку, відсутність «регламентації» та «керованості» процесами у галузі електронно-музичної індустрії відкриває широкий шлях для впровадження варіативних поглядів і креативних підходів, винаходу оригінальних індивідуальних авторських проектів, з іншо-

го — значна частина з них реалізується на аматорському рівні, іноді засобами, які мало призначені для подібного типу задач, що відбивається на якості кінцевого продукту. В таких умовах одним із суттєвих завдань створення Української музичної біографіки стає гармонійна інтеграція наявного позитивного світового і вітчизняного досвіду й, одночасно, фільтрація негативного.

Світлана Вікторівна Муріна, молодший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, у повідомленні *«Особливості біографічної інформації про діячів літератури та театру на сайтах мережі Інтернет»* зазначила, що на сучасному етапі відбувається становлення принципово нового інформаційного середовища, яке вже впевнено конкурує зі світом друкованої, книжкової інформації. Поступово стала з'являтися біографічна інформація про культурних діячів минулого та наших сучасників в українському електронному середовищі. Дослідження ресурсів, які містять інформацію про діячів літератури та театру, дає можливість класифікувати їх, виділивши наступні групи: сайти, присвячені культовим особистостям сучасності, особисті сайти діячів культури, їхні сторінки в соціальних мережах тощо, сайти діячів культури, творчий шлях яких пов'язаний з літературною діяльністю, окремо — з театральною та кінематографічною діяльністю. Зміст персональної інформації і досі залишається надто формалізованим, офіційним, іноді суперечливим та сумнівним, майже не розкриває здобутків і творчого потенціалу діячів культури. Нагромаджений досвід переконує у необхідності створення певних теоретичних та методичних розробок у представленні біографічної інформації на сайтах мережі Інтернет, загальних принципів і правил для всіх учасників цього процесу.

У повідомленні *«Дисертації вчених-геологів та гірників України XIX – початку XX ст.»* **Наталія Володимирівна Осіння**, молодший науковий співробітник Інституту геотехнічної механіки імені М. С. Полякова НАН України (Дніпропетровськ), зосередила увагу на дисертаційній практиці з питань геології та гірництва в Україні, витоки якої сягають середини XIX ст., коли з'явилися перші дисертації університетських вчених України. Дослідниця детально зупинилася на змістових та структурних особливостях дисертаційних робіт кількох видатних вчених-гірників та зробила висновок про те, що дисертації, які зберігаються у фондах бібліотек, мають неминусе науково-історичне значення не лише в галузі геології та гірничої справи, а й у книгознавстві та бібліографознавстві.

Молодшим науковим співробітником Інституту біографічних досліджень НБУВ Тетяною Володимирівною Котляровою у матеріалі *«Біобібліографічні видання національних наукових бібліотек України (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.)»* зроблено огляд масиву біобібліографічних видань, що вийшли друком в останні 15 років за безпосередньою участю співробітників трьох наукових бібліотек України, які мають статус «національна», — Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, Одеської національної наукової бібліотеки (до вересня 2015 р. — імені М. Горького) та Національної наукової медичної бібліотеки України (м. Київ). Відзначено, що біобібліографічні видання складають значну частину (третину і більше) від усієї літератури, продукуюваної вищеозначеними бібліотечними установами. Розглянуто серійні проекти та окремі видання, наголошено на їх розмаїтті — змістовому, структурному, жанровому (зокрема, крім звичних покажчиків та довідників, виходять у світ нариси, спогади, збірники матеріалів тощо). Окремо відзначено, що створенням методичного посібника *«Создание биобиблиографических указателей и справочников : информационные ресурсы и методы поиска»* співробітники Одеської національної наукової бібліотеки зробили значний внесок у розвиток методології біобібліографії.

На засіданні обговорювалися також й інші напрями діяльності бібліотек, наукових, архівних установ, підкреслювалося особливе місце і значення бібліотек у біографічних і біобібліографічних дослідженнях та їх практичному застосуванні.